

VÝCHOVA V RODINĚ

1. Co je to rodina?

Lucie Grůzová

Rodina?

často slýcháme pojem "tradiční rodina"

Zdá se, jakoby to, co je rodina bylo samozřejmostí a to, co člověk sám považuje za samozřejmé, často vnímá i jako "tradiční".

Jak vnímáte rodinu vy? Co je podle vás rodina?
(během minuty, napište, co vás napadne)

Při práci s dětmi je důležité: **Věci, které my sami považujeme za samozřejmé, nemusí být vůbec samozřejmé pro druhé!**

Zvláště v případě práce s dětmi bychom měli reflektovat dvě věci:

1) Rodiny jsou různé!

Děti, se kterými budeme pracovat, budou pocházet z různých rodin, budou mít různou zkušenost a my bychom měli zajistit, aby se s námi všechny tyto děti cítili dobře.

Osobní úkol: **Zbavit se předsudků!**

2) existuje určitá normativní představa o tom, jak by rodina měla vypadat. Normy vymezující rodinu na jedné straně **přispívají k dobrým věcem** - definují, že by v rodině měla platit solidarita, kdy se ti silnější starají o ty slabší, že není možné uplatňovat vůči sobě násilí atp.

Zároveň ale tyto normy mohou přispívat k **nedobrym věcem** jako normalizační formička a bič na všechny, kdo normativní představě z nějakého důvodu neodpovídají.

pohled na rodinu z různých úhlů

01	sociologie	<ul style="list-style-type: none">• sociální jednotka spojená pokrevním příbuzenstvím, sňatkem,,,
02	právo	<ul style="list-style-type: none">• sociální instituce, Občanský zákoník - sňatky, rozvody,,,
03	historie	<ul style="list-style-type: none">• vývoj od tradiční rodiny přes moderní k postmoderní v historickém a kulturním
04	psychologie	<ul style="list-style-type: none">• prostor k uspokojení základních bio-psycho-sociálních potřeb
05	pedagogika	<ul style="list-style-type: none">• předmět zájmu: výchovná funkce rodiny

Napadá vás jiný pohled na rodinu?

Rodina

= nejdůležitější soc. skupina a instituce, která je základním článkem soc. struktury a zákl. ekonomickou jednotkou

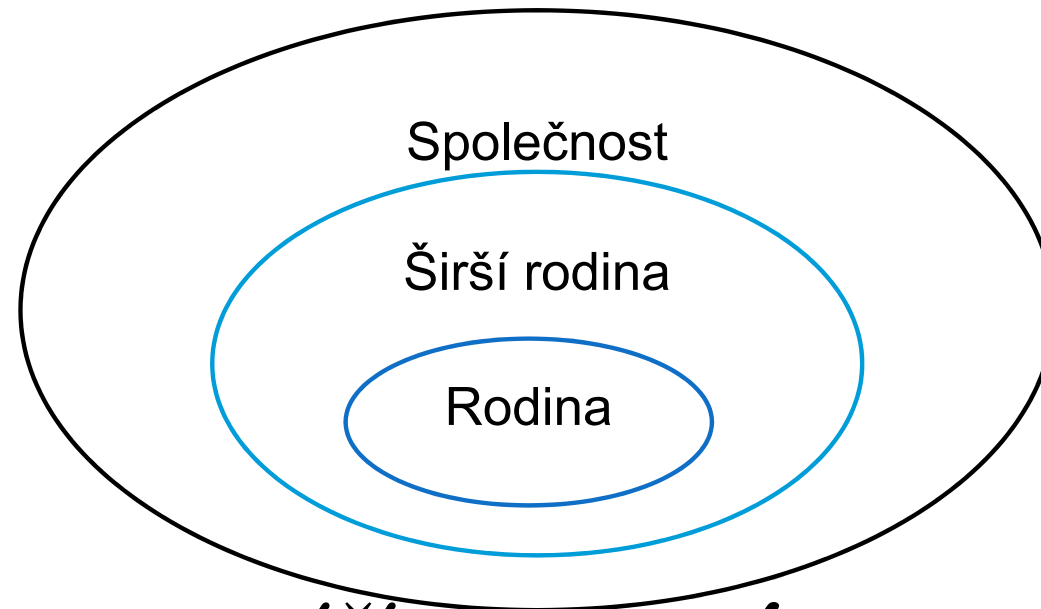
Rodina jako systém

Prvky systému – lidé ve VZÁJEMNÝCH INTERAKCÍCH (ne lidé sami)

Chování každého jednotlivce ovlivňuje ostatní.

System má své subsystemy (děti, prarodiče...) = „porucha“ v jednom ovlivňuje celý systém

RODINA (mikrosystém) =
ŠIRŠÍ SPOLEČENSTVÍ (mezosystém) =
SPOLEČNOST (makrosystém)

V rámci rodiny se vytváří **podsystemy** (rodiče, matka+dcera, otec+děti, manželé, sourozenci)

Změny systému:

KONTINUÁLNÍ

(pozvolné – stárnutí)

DISKONTINUÁLNÍ

(události - rozvod)

Sociální síť rodiny

- Schopnost rodiny vychovávat děti a vyrovnávat se s těžkostmi je závislá na tom, jak je rodina napojena na své sociální okolí.
- Sociální síť rodiny = koalice rodin na sobě závislých, do níž se někdy počítají ještě nepříbuzní lidé (přátelé, známí)
- Obecně platí: duševní i tělesné zdraví je závislé na vazbách v rodině. Mnohé aspekty prosperity jsou závislé na vazbách v širší rodině.

- „System musí být vůči svému prostředí **ohraňčen**, aby se v něm nerozpustil.“

(zvenči, ale také uvnitř – jasné hranice)

Nejasné hranice vedou k prolnutí a znečitelnění kompetencí (nediferencovaná masa rodinných já - Bowen)

- „Zároveň musí s okolím komunikovat, aby nezanikl.“

(komunikace má obsahový a vztahový aspekt)

„System se udržuje v ustáleném stavu pomocí zpětných vazeb.“

(Matoušek, 2003, s. 77)

INTERAKCE

- Vztahy v rodině jsou definovány pravidly.
(Kdo se má ke komu jak chovat.)

Pravidla se projevují v komunikačních stereotypch rodiny.

Výzkumy rodinných interakcí se zaměřují na tyto kategorie:

Jasnost

Téma (návaznost jednotlivých témat na sebe)

Svěřování (mluvčího i druhého, popř. odmítnutí)

Souhlas (jednoznačný, nejednoznačný)

Vzájemné vztahy (negativní, pozitivní, neutrální)

KOMUNIKACE

- Ovlivňuje sebehodnocení dítěte a tím i psychický stav, činnosti a formování osobnosti v určitých aspektech.

(Čáp)

- Respektující komunikace v knihách:

Respektovat a být respektován

Mluvit tak, aby nás děti poslouchaly

Struktura rodiny

Uplatňuje se v ní působení:

- Otcovské
- Mateřské
- Sourozenecké
- Prarodičovské
- Širší rodinné (tety, strýčkové)

Formy rodiny

Úplné rodiny x neúplné rodiny

Tradiční rodina x „sešívaná“ rodina

Pokrevní rodina x adoptivní rodina x pěstounská rodina

Soužití mladých dospělých s rodiči (zejm jižní a vých.
Evropa)

Soužití prarodičů a vnoučete (svěřenecké rodiny)

Homosexuální rodiny

Manželské rodiny x nesezdaná soužití, mimomanželská
plodnost

= DIVERZIFIKACE RODINNÉHO ŽIVOTA

Neúplná rodina

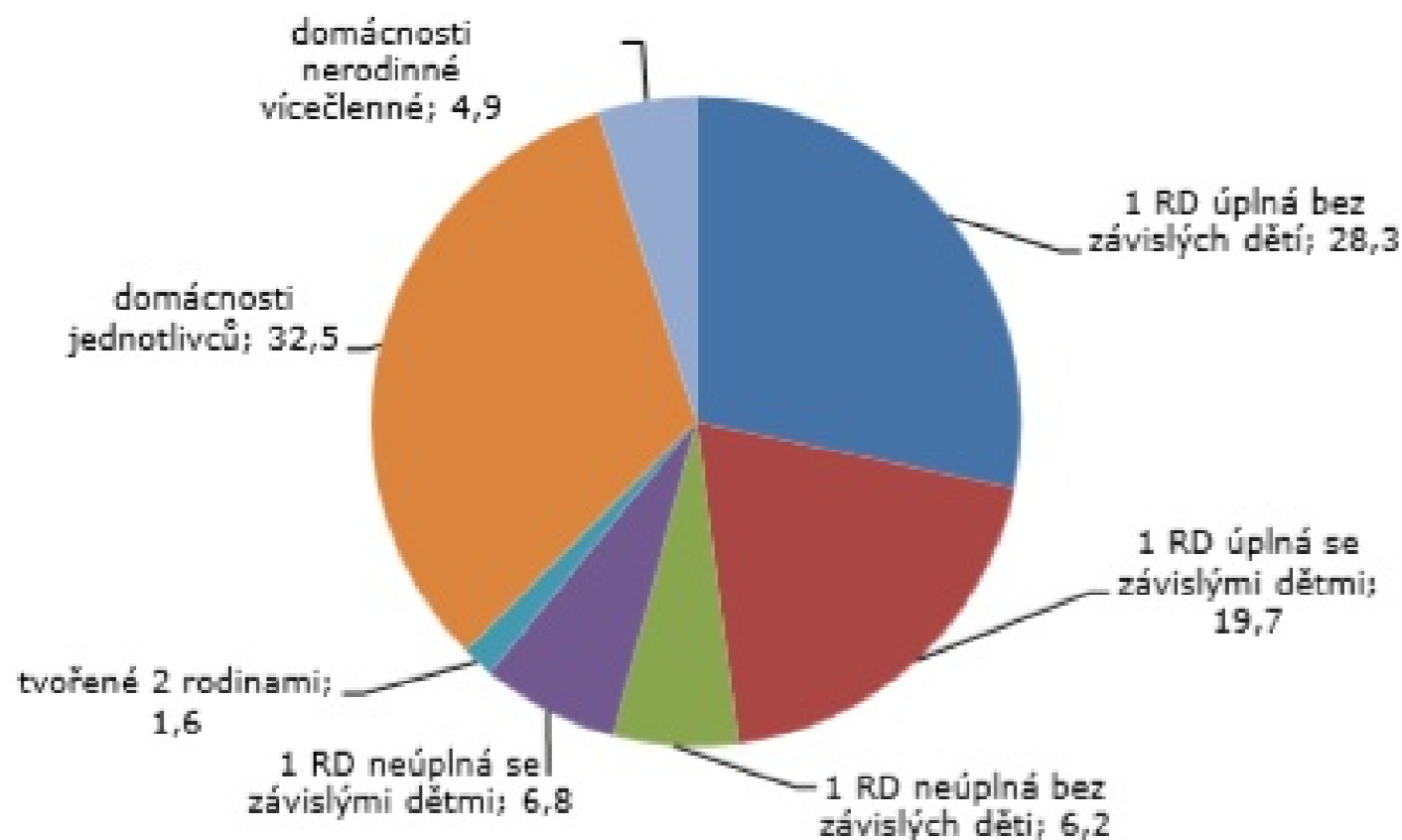
Rodina vůbec nevznikne → svobodné matky

Rodina neplní svou funkci → jeden z rodičů je dlouhodobě mimo domov (výkon trestu, práce v zahraničí) nebo rodinu opustil (odlišná sex. orientace, nevěra)

Rodina zanikne -> přirozenou cestou (ovdovění)
-> nepřirozenou cestu (rozvod)

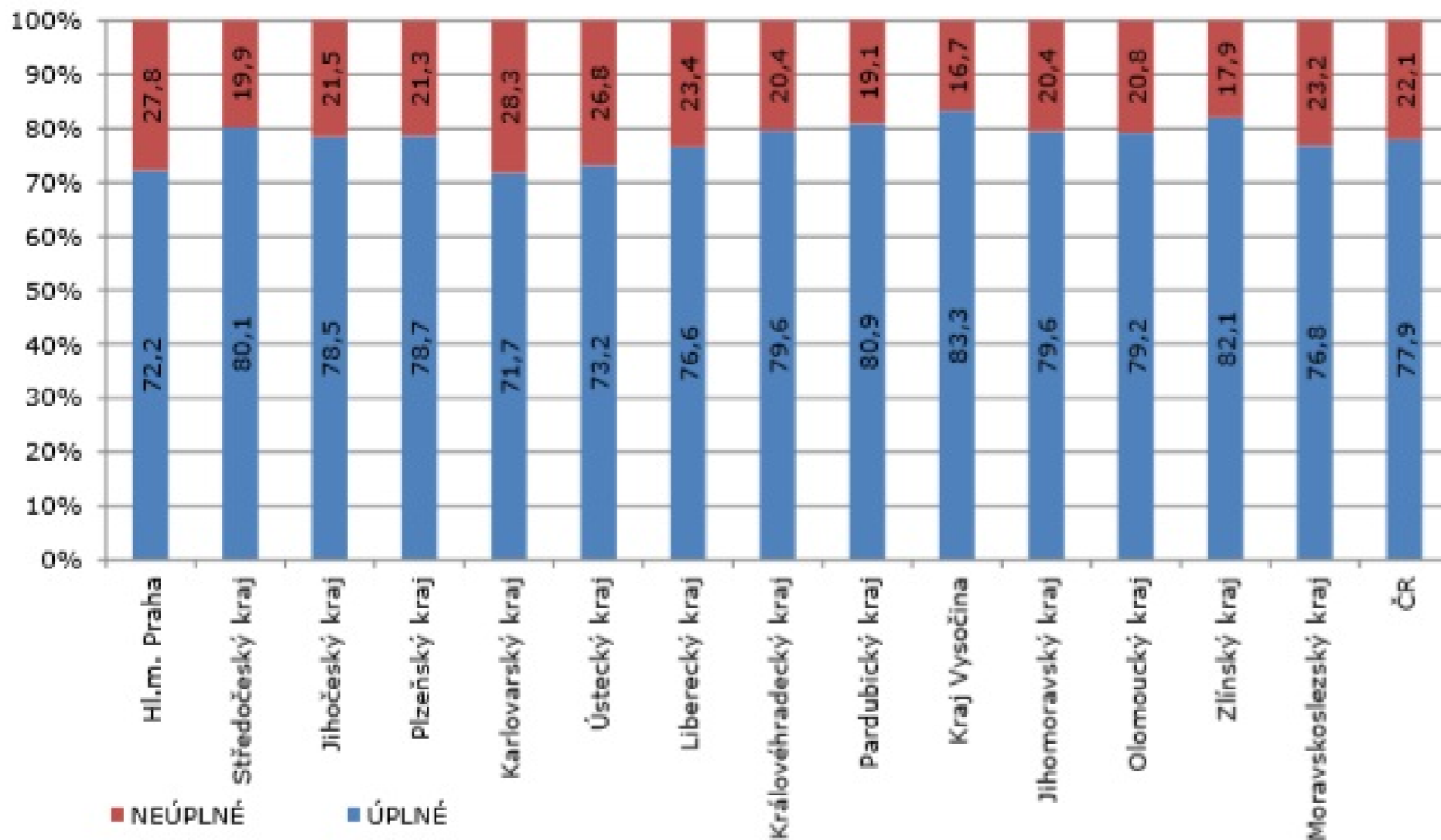
Rozvod dnes sociologický jev - stává společensky tolerovaným řešením manželské krize

Graf č. 3.1 **Struktura hospodařících domácností v ČR dle SLDB 2011 (%)**

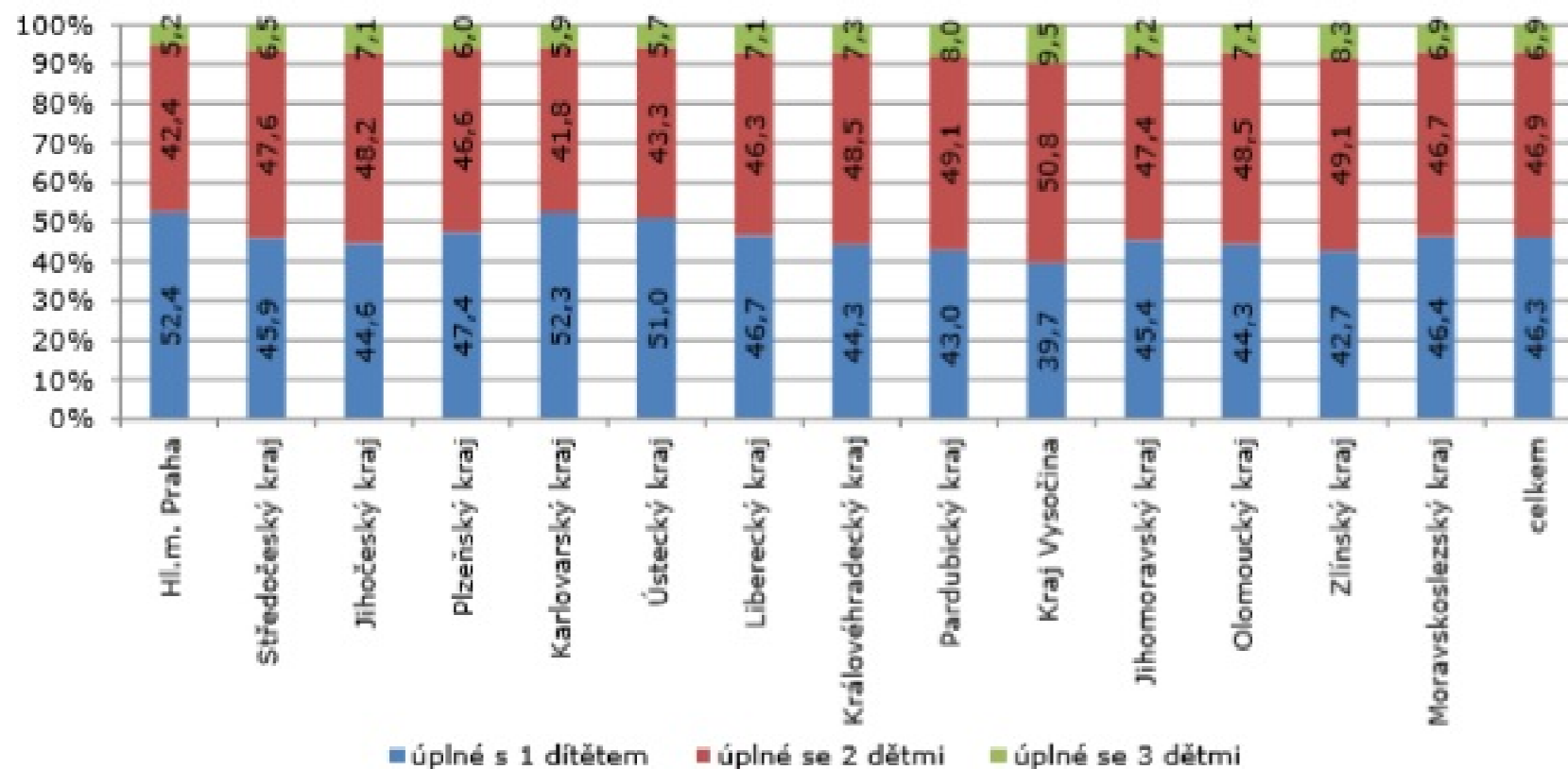
Zdroj: Výsledky SLDB 2011 za HD, dostupné na: <http://vdb.czso.cz/sldbvo/#!stranka=podle-tematu&tu=30781&th=&vseuzemi=null&v=&vo=null&void=>

Graf č. 4.3 Poměr úplných a neúplných rodin s dětmi

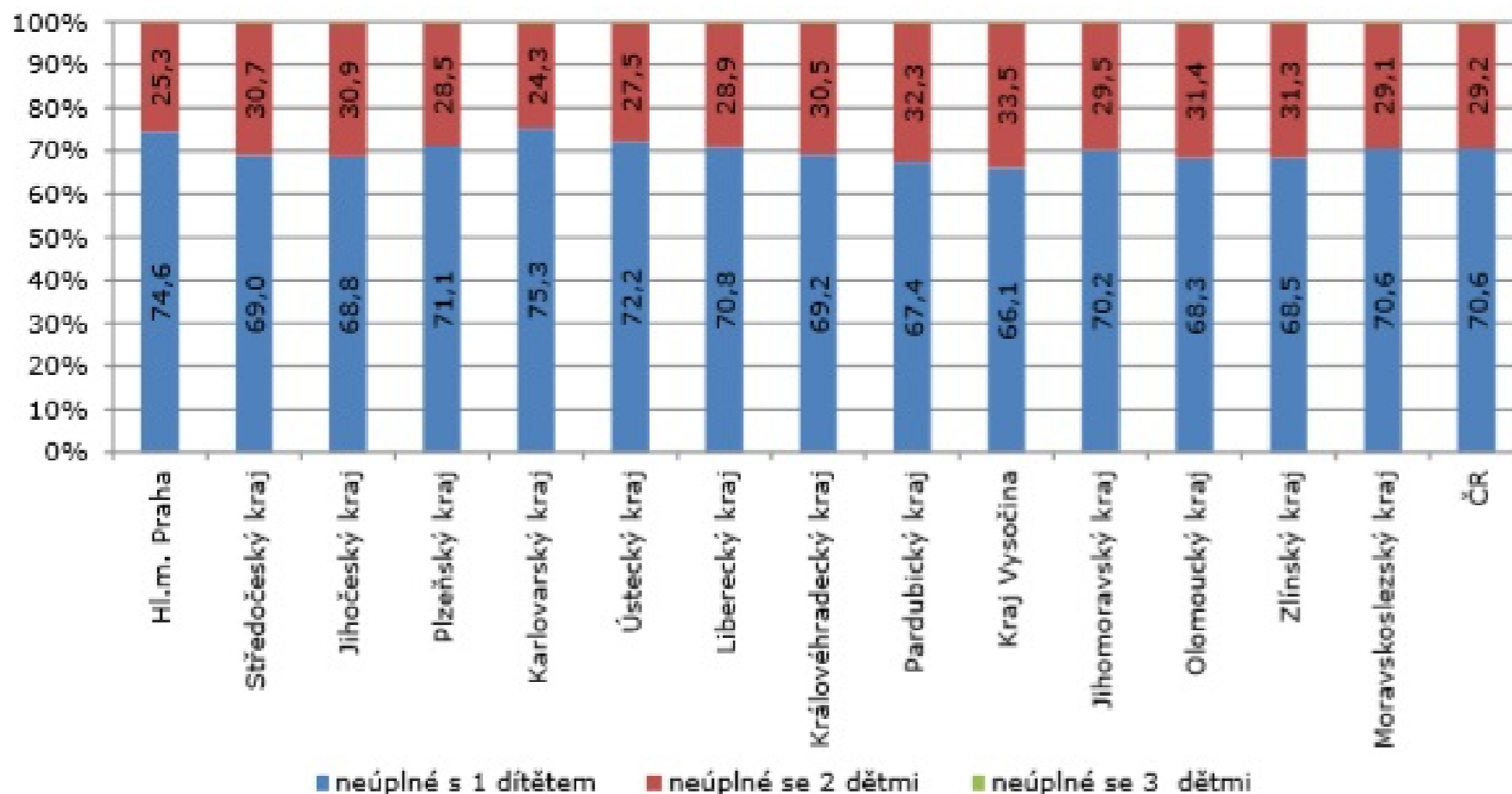
Zdroj: SLDB 2011, vlastní výpočty

Graf č. 4.4 Počet dětí v úplných rodinách

Zdroj: SLDB 2011, vlastní výpočty

Graf č. 4.5 Počet dětí v neúplných rodinách

Zdroj: SLDB 2011, vlastní výpočty

2. Funkce rodiny (polyfunkčnost)

- **Výchovná (socializační)** – poznávání mezilidských vztahů, formování „já“ dítěte;
- **Emocionální** – uspokojování základních emocionálních potřeb (láska, bezpečí, ...);
- **Ekonomická** – materiální zabezpečení
- **Biologická** – biologická reprodukce společnosti prostřednictvím rodiny

(Z hlediska vztahů ke společnosti je jednou z nejdůležitějších)

SOCIALIZACE

- Rodina jako první učitelka socializace
- = celoživotní proces, v jehož průběhu si jedinec osvojuje specificky lidské formy chování a jednání, jazyk, poznatky, hodnoty, kulturu a začleňuje se tak do společnosti
- (Mareš, Walterová, 2003)

- Dítě si prostřednictvím rodiny osvojuje společenské normy, morální návyky, postoje a vytváří si rysy své osobnosti.
- (Mertin, Gillernová, 2010)

úkol

Zkuste se nyní vymyslet konkrétní prvky, které by měla zabezpečovat rodina pro funkční socializaci?

Funkce rodiny k úspěšné socializaci (viz Helus)

- vysoký stupeň soudržnosti a spolupráce v rodině, a to mezi všemi členy navzájem;
- emočně pozitivní vztahy;
- otevřenou, upřímnou a srozumitelnou komunikaci mezi všemi členy rodiny;
- vzájemný respekt všech členů navzájem;
- proměnlivou dělbu rolí, při které se respektuje zralost i zájmy jednotlivých členů rodiny;
- dynamiku vztahů;
- schopnost a dovednost rodiny překonávat zátěžové a konfliktní situace;
- oporu rodiny v širším sociálním zázemí.

Rodina z pohledu psychologie

Uspokojení základních bio-psycho-sociálních potřeb jednotlivých členů, zejména dětí:

lásky

bezpečí

stimulace

vývoje

(Matějček, Langmeier)

Pojetí (interpretace) rodiny

1. Konzervativní interpretace rodiny – zákl. buňka společnosti, patriarchální model, tradiční „přirozená“ dělba práce (muž – živitel, žena – strážkyně krbu), autoritativní výchova

2. Liberální interpretace – rodina = soukromá sféra života, místo uspokojování potřeb individua, prostředí seberealizace, různé formy soužití závislé na „životních stylech“, „volnější“ způsob výchovy, respektování osobnosti dětí

3. Kolektivistické interpretace – rodina jako přežívající instituce – funkce rodiny jsou přebírány společenským servisem („caring society“), tzv. „vyvlastnění rodiny“ („defamilializace“) – směs kolektivní (institucionální) výchovy a péče – materiální zabezpečení prostř. služeb – konzumerství a komercionalizace rodiny (př. porody doma nebo v porodnicích?)

Kibuc Masarik v Haifě

Riziko, že rodina ztratí kontrolu nad výchovou a péčí

4. Feministické koncepce

Interpretace rodiny jako prostředku znevýhodnění ženy

Péče vnímána jako neplacená práce, společností neocenená, neviditelná

Právo na placenou práci, seberealizaci žen, vzdělávání

Proměna tradiční role mužů a žen – strategie rovnosti v rodinných rolích, podpora vysoké zaměstnanosti žen (např. Skandinávie)

Giddens

Typy rodin podle funkčnosti

- **Funkční rodina** - nenarušené, schopné zabezpečit dítěti dobrý vývoj a prosperitu
- **Problémová rodina** - s výskytem poruch některých funkcí, které však vážněji neohrožují rodinný systém a vývoj dítěte v něm

◎ **Dysfunkční rodina** - s

výskytem vážnějších poruch některých nebo všech rodinných funkcí, které bezprostředně ohrožují rodinu jako celek, a především vývoj dítěte

◎ **Afunkční rodina** - kdy poruchy jsou takového rozsahu a kvality, že rodina přestává plnit svůj základní účel. Dítěti závažným způsobem škodí, nebo dokonce ohrožuje jeho existenci. Řešením je umístění dítěte v náhradní rodinné výchově.

Podle Dunovského

Současné základní trendy ve vývoji rodiny (světové)

- Pokles významu „velké rodiny“
- Tendence ke svobodné volbě manželského partnera
- Větší důraz na práva žen v rozhodování o rodinných záležitostech (o dětech, sňatku)
- Pokles příbuzenských sňatků
- Růst sexuální svobody
- Rozšiřování práv dítěte

Giddens

Trendy v euroamerické civilizaci

- monogamní rodina
- citový individualismus
- rodina je převážně patrilineární (jméno po otci, dědictví po mužské linii)
- rodina je převážně neolokální
- nukleární charakter rodiny
- růst počtu neúplných rodin, rozmanitost rodinných forem

Giddens

Trendy v ČR

- Snížení sňatečnosti, nesezdaných soužití
- Zvýšení průměrného věku mužů a žen v době prvního sňatku
- Snížení porodnosti
- Zvýšení podílu dětí narozených svobodným matkám
- Odkládání formálního sňatku, odkládání početí dítěte
- Děti se rodí v nesezdaných soužitích, těhotenství nevěsty není důvodem ke sňatku
- Plánování rodiny – snížení počtu umělých potratů

Co bude?

Hodnota rodiny není na ústupu, spíše bude stoupat

Hodnota rodiny spočívá mj. v její ekonomické výhodnosti (v období nejistoty práce)

Solidarita mezi generacemi je ochranou proti ekonomickému neúspěchu

Děti jsou instrumentem úspěchu

Během životního běhu – rearanžování rodiny

Roste index závislosti – nárůst podílu závislých starých lidí

Konzumní orientace rodin – velí spotřebovat vše pro sebe

Nerodinný způsob života (singles) – výraz osobní volby nebo selhání (nikoli osobní, nýbrž systémové – dané uspořádáním společnosti – marginalizace, chudoba, orientace na výkon – hromadná frustrace se projevuje v užívání drog, zločinnosti, extremismu apod.)

Co bude?

Ochrana mateřství nechráněného rodinnou domácností

Podpora závislých mladých dospělých (nezaměstnanost mladých, „mama“ hotel)

Rodiny imigrantů – socializace dětí

Rodiny etnických minorit – téma integrace dětí

Přehodnocování pojmu práce – ve vztahu k péči o děti a seniory, ve vztahu k dalším aktivitám ve prospěch komunity

úkol 1

K tomuto tématu si prosím přečtěte kapitolu o rodině z knihy Sociologie od Anthony Giddense. Giddens, A. 1999. Sociologie. Praha: Argo. s 158 - 181

Udělejte si z četby výpisky, kde si zaznamenejte nejdůležitější body a pojmy z přečteného textu (max. 2 strany).

úkol na příště

Poslechněte si knížky z interaktivní osnovy a zkuste vyhledat další zajímavé knížky či jinak ztvárněné příběhy pro děti (filmy, omalovánky, učebnice) a přemýšlejte o tom, jak byste téma rodiny otevřeli s dětmi vy.

The Family book či knížka And Tango Makes Three.

Podívejte se také na dokumentární film Nerodič nebo Každá minuta života

Děkuji za pozornost.

Použitá literatura

Giddens, A. 1999. Sociologie. Praha: Argo. s 158 - 181

Matějček, Z. 1992. Dítě a rodina v psychologickém poradenství. Praha: SPN

Matoušek, O. 2003. Rodina jako instituce a vztahová síť. Praha: Sociologické nakladatelství SLON

Možný, I. 2006. Rodina a společnost. Praha: Sociologické nakladatelství SLON